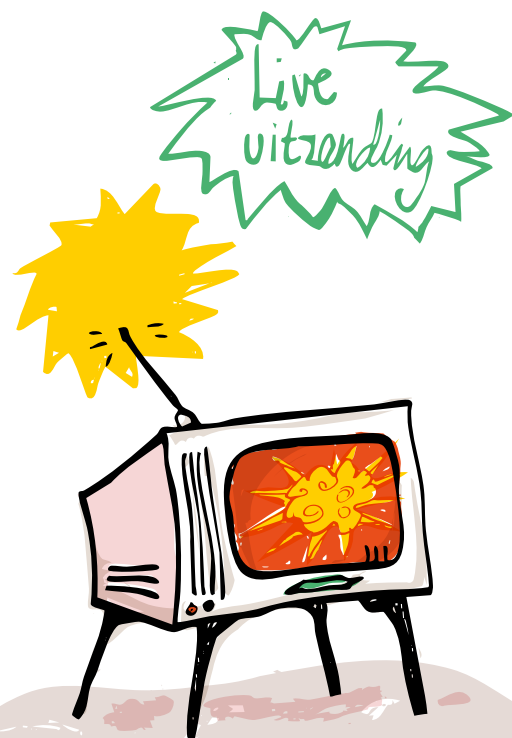

Nur 210 / IPP092501

Bisac JNF051160

© Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

© MMXXV Tekst: Lotte Jensen

© MMXXV Illustraties: Margot Westermann

Omslagontwerp en vormgever: Margot Westermann

Opmaak binnenwerk: Margot Westermann

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt voor het trainen van kunstmatige intelligentie.

kluitman.nl

lottejensen.nl

solomoos.nl

LOTTE JENSEN

DE BOOM DIE ALLES ZAG

*Rampen uit de Nederlandse geschiedenis
(en wat we ervan kunnen leren)*

MET ILLUSTRATIES VAN
MARGOT WESTERMANN

kluitman

INHOUDSOPGAVE

RAMPEN	6	TREINRAMPEN	71
		Vliegende wagons	74
TIJDLIJN VAN BEHANDELDE RAMPEN	8		
OVERSTROMINGEN	11	VULKAANUITBARSTINGEN	79
Een standbeeld voor een hond	12	Een gevaarlijke lichtshow	82
MUGGENPLAGEN	19	EXPLOSIES EN BUSKRUIT	87
Gevaarlijke beestjes	22	De stad huilt	90
AARDBEVINGEN	27	VLIEGRAMPEN	95
De verwoeste stad	30	De boom die alles zag	98
DE NEDERLANDSE TITANIC	35	BESMETTELIJKE ZIEKTES	105
Een jongen van vijf	36	Alle scholen dicht	108
BRANDEN	43	TOT SLOT: WIJZE LESSEN UIT DE GESCHIEDENIS	114
In een mum van tijd	46	BRONNEN	118
HONGERSNOOD	51	MET DANK AAN	119
Zieke aardappelen	54		
DE WATERSNOODRAMP	61		
De hele wereld helpt	64		

RAMPEN

Wist je dat er in Leiden een keer een schip is ontploft? Huizen en mensen vlogen de lucht in. En heb je ooit van de aardappelziekte gehoord? Of van de treinramp bij Harmelen? Wist je dat er duizenden soldaten stierven door de Zeeuwse koorts? In de Nederlandse geschiedenis wemelt het van de rampen, zoals overstromingen, ziektes, ongelukken en branden.

Rampen zijn nare gebeurtenissen. Neem bijvoorbeeld een overstroming. Het water maakt van alles kapot: huizen, spullen en winkels. Dan is het leven plotseling helemaal anders. Er kunnen ook mensen of dieren verdrinken.

Rampen kunnen sluipend zijn. Dan duren ze maanden of zelfs jaren. Denk maar eens aan een hongersnood of een besmettelijke ziekte.

Rampen zijn tegelijkertijd heel interessant. Ze laten zien wat er allemaal kan gebeuren en hoe we daar als mensen mee omgaan. Na een ramp is er altijd veel verdriet. Iedereen zoekt troost bij elkaar. Mensen willen elkaar helpen. Ze gaan geld inzamelen of eten brengen naar het rampgebied. Er zijn ook altijd helden, die iets bijzonders doen. Dat kan een brandweerman of -vrouw zijn of iemand die bij de politie werkt. Of iemand die een kind redt uit de golven.

Misschien heb je wel eens een ramp meegemaakt. Of iemand uit je familie. Mijn oma maakte bijvoorbeeld een grote brand mee. Ze moest vluchten uit haar huis. Ze woonde vierhoog in het centrum van Kopenhagen. Het duurde maanden voordat ze weer terug mocht. Dat maakte toen veel indruk op mij. Gek genoeg hebben we er niet veel over gepraat. Misschien durfden we dat niet. Maar achteraf denk ik: als zoiets ergs gebeurt, mag je het er best over hebben.

Van mijn opa weet ik dat hij heeft geholpen toen er een grote overstroming in Nederland was. Hij was de baas van een troep soldaten. Die gingen met vrachtwagens naar Zeeland om laarzen en dekens te brengen. Jaren later had mijn opa het er nog over. Ze hadden in een Deense krant gestaan, met een foto. 'Bedankt voor jullie hulp' stond erboven. Dat krantenknipsel hing boven zijn bureau. Hij was er heel trots op dat hij had kunnen helpen.

We gaan het in dit boek hebben over rampen die per ongeluk gebeuren. Dat zijn heftige gebeurtenissen waar geen kwade bedoeling achter zit. Over oorlogen of aanslagen ga je dus niets lezen. Wel kom je van alles te weten over muggenplagen, vuurwerk-rampen, treinrampen en vliegtuigongelukken. En

over hongersnoden en aardbevingen. We kijken vooral naar Nederland, maar af en toe komen er buitenlandse rampen voorbij. Die raken ons namelijk ook.

Sommige rampen zijn we allang vergeten, andere juist niet. De Watersnoodramp van 1953 kent bijna iedereen in Nederland nog. Dat komt omdat het een van de grootste watersnoodrampen was. Je leert erover op school. Maar van de scheepsramp bij Hoek van Holland heb je waarschijnlijk nog nooit gehoord. Toch is dat de grootste scheepsramp uit de Nederlandse geschiedenis.

Eén ding is eigenlijk altijd hetzelfde bij rampen: mensen zijn ontzettend nieuwsgierig. Als er ergens een ramp gebeurt, willen we er alles over weten. We volgen elke dag het nieuws. We bekijken de foto's in de krant of op internet. Vroeger had je nog geen televisie of internet, maar er werden wel schilderijen en tekeningen van rampen gemaakt. Er werden ook dikke boeken over geschreven, of zelfs liedjes. Niemand mocht vergeten dat het was gebeurd.

Zo komt het dat we nu nog precies weten wat er honderden jaren geleden in Nederland is voorgevallen. Het zijn spannende, verdrietige en mooie verhalen. Lees zelf maar!

TIJDLIJN VAN BEHANDELDE RAMPEN

VANAF 1347	DE PEST
1421	SINT-ELISABETHSVLOED
1654	DELFTSE DONDRSLAG
1732	PAALWORMRAMP
1755	AARDBEVING LISSABON
1772	BRAND IN HEUKELUM
1772	BRAND AMSTERDAMSE SCHOUWBURG KEIZERSGRACHT
1807	BUSKRUITRAMP LEIDEN
1809	ZEEUWSE KOORTS
1815	VULKAANUITBARSTING TAMBORA
VANAF 1832	CHOLERA
1845-1848	AARDAPPELZIEKTE
1883	VULKAANUITBARSTING KRAKATAU
1890	BRAND AMSTERDAMSE SCHOUWBURG LEIDSEPLEIN
1907	SCHEEPSRAMP SS BERLIN
1912	SCHEEPSRAMP TITANIC
1918	TREINRAMP WEESP
1944-1945	HONGERWINTER
1946	VLIEGRAMP APELDOORN
1953	WATERSNOODRAMP
1962	TREINRAMP HARMELEN
1977	VLIEGRAMP TENERIFE
1989	VLIEGRAMP SLM SURINAME
1992	AARDBEVING ROERMOND
1992	BIJLMERRAMP
2000	CAFÉBRAND VOLENDAM
2000	VUURWERKRAMP ENSCHEDE
2010	VLIEGRAMP TRIPOLI
2012	AARDBEVING HUIZINGE (GRONINGEN)
2014	VLIEGRAMP MH17
2020-2022	CORONA
2021	OVERSTROMING VALKENBURG

OVERSTROMINGEN

De stad Valkenburg ligt in het zuiden van het land, in Limburg. Midden door deze stad stroomt een rivier, de Geul. Normaal is dat een rustige rivier. Maar een paar jaar geleden veranderde die in een woeste watermassa. Het regende in korte tijd zo hard dat het water geen kant meer op kon. Straten en huizen liepen onder water. Mensen moesten uit hun woning vluchten.

EEN STANDBEELD VOOR EEN HOND

Een dag later stond er in de krant een foto van een meneer die Hub heette. Hij hielp zijn oude buurvrouw. Zij was 101 jaar oud en kon niet goed meer lopen. Hij droeg haar in zijn armen naar een veilige plek. Hij hoopte dat ze snel weer naar huis kon.

Hub was een echte held. Zonder hem had zijn buurvrouw het misschien niet overleefd.

Zulke heldendaden komen vaker voor bij rampen. Mensen kunnen bijzondere dingen doen als er nood aan de man is. Bij een overstroming in Zeeland was er een dappere schipper, meneer Schot. Hij redde bijna tachtig mensen door rond te varen. Mensen klommen van het dak in zijn boot. Wat hij deed was bijzonder. Maar hij vond het zelf heel gewoon. 'Er was toch niets anders te doen,' zei hij tegen de krant.

Het klinkt logisch dat mensen elkaar helpen. Maar wist je dat honden en katten ook zo dapper kunnen zijn?

DAPPERE ACTIE

Zo was er tijdens de Watersnoodramp in 1953 een hond die Blász heette. Hij woonde op een boerderij in Zeeland. Het was een vrolijk baasje. Hij liep altijd te kwispelen. Toen het water steeg, waren de koeien in gevaar. Zij stonden in de stal en durfden geen kant op. Toen kwam Blász in actie. Hij rende naar de

koeien en beet ze net zo lang in hun poten tot ze in beweging kwamen. Zo dreef hij de koeien uit de stal. Uren later stonden alle koeien op de dijk. Ze leefden nog dankzij deze slimme hond.

Koningin Juliana kwam tijdens de ramp op bezoek in Zeeland. Ze ging naar Blász toe en die gaf haar een pootje. Dat was toch wel heel bijzonder. Maar het hondje was ook helemaal uitgeput van zijn reddingsactie. Hij was heel mager geworden. Daarom kreeg hij de weken erna extra stukjes leverworst. Dat had hij wel verdiend. De mensen in Zeeland zijn zo trots op Blász dat hij zelfs een standbeeld heeft gekregen.

Er bestaat ook een verhaal over een dappere kat. Meer dan zeshonderd jaar geleden vond er een grote overstroming plaats in de buurt van Dordrecht, de Sint-Elisabethsvloed. Het stormde al een paar dagen en de dijken waren niet goed onderhouden.

Tientallen mensen kwamen om door de overstroming. Dankzij een dappere kat overleefde baby

Beatrix de ramp wel. Beatrix lag in het water te dobberen in een wiegje. Ineens klom er een grote zwarte kat bovenop. De kat hield het wiegje in evenwicht zodat het niet kon omslaan. Zo voeren ze helemaal naar Kinderdijk, waar ze uit het water werden gered. Het meisje groeide op en werd zelf moeder. Haar kinderen werden belangrijke en beroemde personen in Dordrecht. Dat hadden ze allemaal te danken aan die dappere kat. En weet je wat grappig is? De naam Beatrix betekent: gelukkige reiziger.

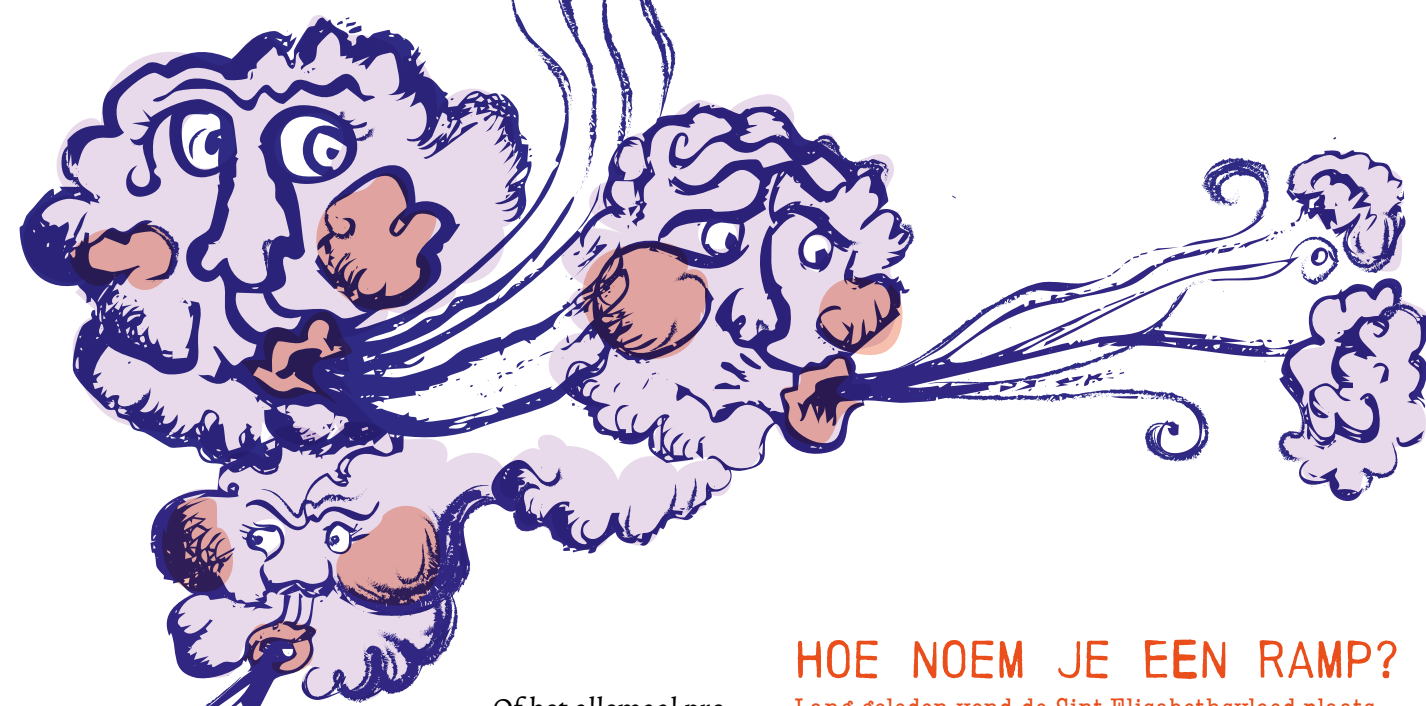

ZOEK!

Zoek! Als een reddingshond dat hoort, komt hij in actie. Honden spelen een belangrijke rol na rampen. Bij aardbevingen en overstromingen is er vaak zo veel puin dat niemand erbij kan. Een hond kan dan helpen met zoeken. Ze kunnen beter ruiken dan mensen en op andere plekken komen.

Soms liggen mensen uren of zelfs dagen te wachten op hulp. Als een hond iemand heeft gevonden, moet die persoon nog bevrijd worden, en dat kan lang duren. Als het dan lukt, is dat natuurlijk geweldig. Vaak huilt diegene van blijdschap.

Laatst was er een aardbeving in Turkije. Een Nederlandse groep reddingswerkers met honden ging daarnaartoe. Een van de honden heette Power. Die had het meeste gedaan. Maar toen hij thuiskwam, was hij nog lang niet moe. Volgens zijn baasje was hij de volgende dag alweer aan het oefenen voor de volgende hulpactie.

Of het allemaal precies zo is gebeurd, weten we niet. Daarvoor is het te lang geleden.

We kunnen het dus niet bewijzen. Maar het verhaal is te mooi om te vergeten. Daarom is het eeuwenlang doorverteld.

Zo'n verhaal geeft mensen hoop. Het lijkt trouwens veel op een bekend verhaal uit de Bijbel. Een boze farao is bang dat hij zijn macht verliest. Hij geeft soldaten de opdracht om alle pasgeboren jongetjes te doden. Eén moeder is zo wanhopig dat ze haar baby in een mandje legt en de rivier opstuurt. De dochter van de farao tilt hem uit het water, zo wordt hij gered. Ze noemt hem Mozes. Die naam betekent 'uit het water getrokken'.

Beatrix en Mozes hebben mooie namen gekregen. Maar hoe zou de dappere kat eigenlijk hebben geheten? Dat weten we helaas niet.

HOE NOEM JE EEN RAMP?

Lang geleden vond de Sint-Elisabethsvloed plaats. Waarom heette die overstroming eigenlijk zo? Dat heeft te maken met de dag waarop die ramp gebeurde. Dat was de naamdag van een heilige, Elisabeth van Hongarije. Op zo'n naamdag herdenken mensen die persoon. Er zijn nog meer overstromingen naar heiligen vernoemd, zoals de Sint-Luciovloed en de Sint-Felixvloed.

Mensen vinden het handig als overstromingen en stormen namen krijgen. Dan weet iedereen precies over welke storm het gaat. Hoewel... niet altijd. Wist je dat er wel drie keer een Sint-Elisabethsvloed is geweest? Iedere keer was het weer raak rond die tijd in november. Niet zo handig natuurlijk. Daarom spraken ze vroeger ook van de 'grote vloed' of 'vreselijke vloed'. Dan wisten de mensen dat ze de middelste van de drie bedoelden.

Die namentraditie bestaat nog steeds. Denk maar aan stormen en orkanen die een naam krijgen. Storm Eunice, storm Floris, storm Poppy en storm Otje. Alleen zijn dat geen namen van heiligen, maar van gewone mensen. Met een naam onthouden mensen een storm beter. Ze beginnen steeds met de volgende letter van het alfabet. Er is ook een keer een storm naar een weerman vernoemd, Gerrit Hiemstra. Dat was om hem te bedanken: hij had wel 24 jaar het weer op de televisie gepresenteerd. Hoe zou jij het vinden als er een storm naar je werd vernoemd?

'Iedereen wilde tegelijk geholpen worden. We moesten keuzes maken en dat vond ik moeilijk.'

KENNY (BRANDWEERMAN, TOEN 36)

'Ik was tijdens de overstromingen in Valkenburg aan de Geul officier van dienst bij de brandweer. Dat betekent dat ik de leiding had over een groep brandweerwagens. Wij gingen er meteen naartoe. Ik schrok van wat ik zag. Zo veel water en zo veel chaos. Er waren bruggen ingestort en het was stikdonker. Het leek wel oorlog.

Onze taak was om oude mensen te helpen. We hebben 85 bejaarden uit een verpleeghuis naar een veilige plek gebracht. Dat is moeilijk werk, want ze waren in paniek. Soms stond ik tot mijn middel in koud water. Ik hoorde overal geschreeuw. Iedereen wilde tegelijk geholpen worden. We moesten keuzes maken en dat vond ik moeilijk. Toen ik 's nachts thuiskwam, heb ik mijn kinderen huilend in mijn armen genomen. De hele week zijn we in het rampgebied geweest om te helpen.

Na de ramp kreeg ik last van angst. Ik kreeg nachtmerries en werd snel boos. Dat noemen ze PTSS: een posttraumatische stressstoornis. Ik heb geleerd dat het belangrijk is om te praten over wat je meemaakt. Je mag best verdrietig of bang zijn. Of je nou oud of jong bent. Daarom vertel ik nu mijn verhaal aan anderen. Zo geef ik er een positieve draai aan.

Ik werk nog steeds bij de brandweer. Het mooiste van mijn beroep is dat je mensen in nood kan helpen.'

WENSBOOM

Na de overstroming in Valkenburg werd er een wensboom opgericht. Kinderen konden een blaadje in de boom hangen met daarop hun wens, gevoel of gedachte. Op een van de blaadjes stond: 'Ik vind het heel erg wat er gebeurd is, maar gelukkig is niemand om het leven gekomen. Veel succes allemaal.'

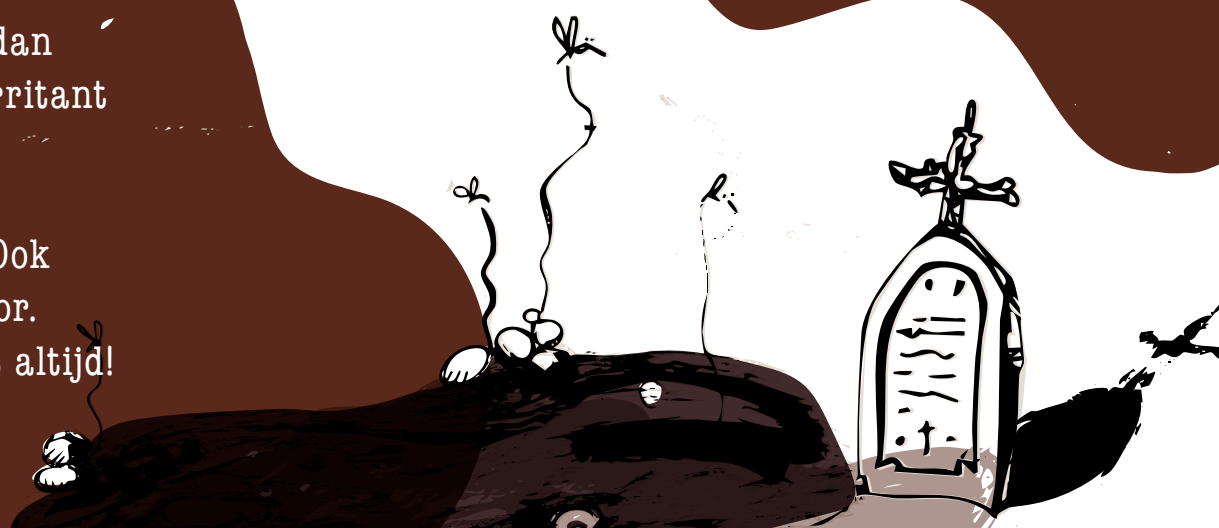
MUGGENPLAGEN

MUGGENPLAGEN

Stel je voor: je ligt net lekker te slapen. Maar dan hoor je iets zoemen bij je oor. Een mug! Superirritant natuurlijk. Je probeert de mug te verjagen en weer verder te slapen. Maar als je de volgende ochtend wakker wordt, zit je onder de bulten. Ook giga vervelend, want die jeuken de hele dag door. Gelukkig zijn ze meestal onschuldig. Maar niet altijd!

GEVAARLIJKE BEESTJES

Een paar muggenbulten is natuurlijk niet zo erg, maar soms zijn er zo veel muggen dat we van een plaag spreken. Dan kan het gevaarlijk worden. Muggen kunnen namelijk ook nare ziektes overbrengen, zoals malaria. Mensen met malaria krijgen hoofdpijn, spierpijn, koorts en diarree. Soms raken ze zo uitgeput dat ze eraan doodgaan. Het vervelende is dat je de ziekte jaren later opnieuw kan krijgen zonder geprikt te worden. De ziekmakende stof zit dan nog in je lichaam. Die wordt ineens weer actief.

EEN TIJGERMUG IN LEIDERDORP

Malaria is vooral een probleem in tropische landen. Toch moeten we in Nederland ook oppassen. Het klimaat verandert. Het regent vaker en het wordt steeds warmer. Dat vinden muggen heerlijk. Laatst is er in Leiderdorp een Aziatische tijgermug ontdekt. Als die jou prikt, kan je knokkelkoorts krijgen. Dan heb je koude rillingen, koorts en stekende hoofdpijn.

Gelukkig kunnen we ons nu goed beschermen tegen ziektes als malaria en knokkelkoorts. Dat doe je door je te laten inenten. Je haalt dan een prik bij de dokter. Maar dat kon vroeger nog niet. Toen waren muggenplagen echte rampen.

Vooraf in Overijssel en Noord-Holland was het rampzalig. Soms stierven er wel honderden mensen tegelijk aan malaria. Waarom kwamen er in Nederland eigenlijk zo veel muggenplagen voor?

Dat heeft ermee te maken dat het hier heel nat was. Nederland was een land vol meren en rivieren. In het midden lag de Zuiderzee. Die zorgde voor veel overstromingen. Dat leverde nog meer poelen en plassen op. Muggen zijn dol op stilstaand water. Ze planten zich snel voort in een natte omgeving. Voor je het weet heb je een hele zwerm muggen en een plaag. Vandaar dat malaria ook wel 'moeraskoorts' werd genoemd.

DE FRIESE MUGGEN

Lang geleden was er een vreselijke muggenplaag in Friesland. Daar bestaat een vrolijk liedje over. Het heet 'De Friese muggen'. Iedereen is blij dat het weer lente is. De bloemen bloeien en de vogeltjes fluiten. Maar midden in de nacht begint de ellende. Overal liggen de muggen op de loer. Die hebben máár één doel: jou bijten! Als je er eentje verjaagt, komen ze met een heel leger terug:

*Weer jij er een af: straks komen er meer
Met volle legers bestormen ze je weer.*

PAS DUS OP VOOR HET FRIESE MUGGENLEGER...

